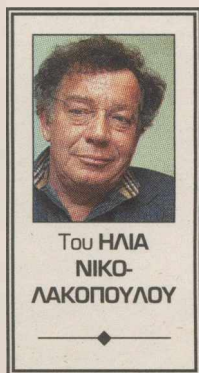

Τα τέσσερα σημεία-κλειδιά του γερμανικού συστήματος

Ένα φάντασμα πλανιέται, εδώ και χρόνια, πάνω από την πολιτική ζωή της χώρας: το γερμανικό εκλογικό σύστημα. Ήδη από την πρώτη διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ στις αρχές της δεκαετίας του '80, φήμες (ή κατευθυνόμενες διαρροές) μιλούσαν για μια ριζική εκλογική μεταρρύθμιση, εμπνευσμένη από το γερμανικό εκλογικό σύστημα, χωρίς όμως ποτέ οι ιδέες αυτές να μορφοποιηθούν σε συγκεκριμένο σχέδιο. Έκτοτε, κορυφαία στελέχη και των δύο μεγάλων κομμάτων διατύπωναν, κατά καιρούς, αντίστοιχες προτάσεις, οι οποίες είχαν ως κοινό στοιχείο τον συνδυασμό μιας πλειοψηφικής εκλογής σε μονοεδρικές περιφέρειες για τους περισσότερους βουλευτές (κατά κανόνα για 200) με την αναλογική εκλογή των υπόλοιπων σε ευρύτερες περιφέρειες. Κάθε φορά όμως που επιχειρήθηκαν κάποια δειλά βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση, αντιμετώπισαν την οργισμένη αντίθεση της πλειοψηφίας των βουλευτών. Αυτό συνέβη π.χ. στη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 όταν, στη συζήτηση για το άρθρο 54, απορρί-

Του ΗΛΙΑ ΝΙΚΟ-ΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

φθηκε μια διατύπωση που θα επέτρεπε ρητά την ύπαρξη εκλογικών περιφερειών δύο διαφορετικών επιπέδων. Αλλά και το καλοκαίρι του 2003 οι αρχικές κυβερνητικές εξαγγελίες που άφηναν ανοικτό ένα τέτοιο ενδεχόμενο προσέκρουσαν στην αντίδραση των περισσότερων βουλευτών που μίλησαν για «πατρίκιους» και «πληβείους». Οι σχετικές συζητήσεις έχουν έτσι παραμείνει σε ένα τελείως γενικόλογο επίπεδο, που αφορά είτε την εύλογη επιθυμία καταπολέμησης του πολιτικού χρήματος είτε τον φόβο της δημιουργίας βουλευτών δύο ταχυτήτων. Χωρίς όμως καμιά επιπλέον εξειδίκευση που να αναφέρεται στις κρίσιμες παραμέτρους ενός εκλογικού συστήματος.

Βαθμός αναλογικότητας

Η πρώτη και βασική παράμετρος ενός εκλογικού συστήματος αφορά την αρχή αντιπροσώπευσης την οποία επιχειρεί να υλοποιήσει. Και στο σημείο αυτό όλοι όσοι έχουν μέχρι στιγμής προτείνει την υιοθέτηση ενός «γερμανικού» συστήματος παραγνωρίζουν την πολιτική στόχευση και λογική του. Το γερμανικό εκλογικό σύστημα είναι αμιγώς αναλογικό για τα κόμματα που ξεπερνούν τους φραγμούς εκπροσώπησης και γι' αυτό άλλωστε στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται ως «προσωποποιημένη αναλογική». Άμεση συνέπεια ο σχηματισμός συμμαχικών κυβερνήσεων αφού τα τελευταία 50 χρόνια κανένα κόμμα δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει αυτοδύναμη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Όσοι επομένως προτείνουν τη μεταφορά του στην Ελλάδα, έστω και με την έννοια της «δημιουργικής προσαρμογής», θα πρέπει να προσδιορίσουν πρωτίστως τον βαθμό αναλογικότητας τον οποίο θα υπηρετεί η ελληνική εκδοχή του. Γιατί απομιμήσεις του γερμανικού συστήματος έχουν εισαχθεί τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια σε πολλές χώρες (ι-

Του Τάσου Αναστασίου

δίως του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού), όπως η Ουγγαρία, η Ρωσία, η Αλβανία, η ΠΓΔΜ. κ.λπ.) με ρυθμίσεις όμως που μπορεί να το μετατρέπουν ακόμη και σε ένα σχεδόν πλειοψηφικό σύστημα.

Φραγμοί εκπροσώπησης

Μια δεύτερη κρίσιμη παράμετρος, που συχνά συναρτάται κατ' αντίστροφη έννοια με τον βαθμό αναλογικότητας, αφορά τους φραγμούς εκπροσώπησης. Το γερμανικό σύστημα, ακριβώς επειδή στοχεύει στην απόλυτη αναλογία, καθιερώνει ιδιαίτερα υψηλούς φραγμούς: για να συμμετέχει ένα κόμμα στη διανομή των περιφερειακών εδρών, μέσω των οποίων υλοποιείται η αναλογία εδρών προς ψήφους, πρέπει να ξεπεράσει το 5% των εγκύρων, ή εναλλακτικά να κερδίσει 3 μονοεδρικές περιφέρειες (όπως συνέβη μετά την ενοποίηση με το ανατολικογερμανικό PDS). Στην Ελλάδα έχει πλέον καθιερωθεί ως φραγμός εκπροσώπησης το 3%, το οποίο όμως σε περίπτωση υιοθέτησης ενός «γερμανικού» συστήματος δεν θα μπορεί να διατηρηθεί με την απόλυτη σημερινή εκδοχή του. Γιατί, όπως ισχύει και στη Γερμανία, όποιος εκλεγεί σε μια μονοεδρική περιφέρεια, είναι αδιανόητο να χάσει την έδρα του, ανεξαρτήτως εθνικού ποσοστού.

Μονή ή διπλή ψήφος

Μια τρίτη βασική παράμετρος αφορά τη δυνατότητα να επιλέξει ο ψηφοφόρος διαφορετικό κόμμα από αυτό του υποψηφίου της προτίμησής του – κάτι που αποτελεί συστατικό στοιχείο του αυθεντικού γερμανικού συστήματος. Όπως προκύπτει μάλιστα από την ανάλυση των αποτελεσμάτων (αλλά και τις εμπειρικές έρευνες) την πρακτική αυτή – της «διασπασμένης ψήφου» – υιοθετεί πλέον το 20% περίπου του εκλογικού σώματος.

Η καθιέρωση μονής ή διπλής ψήφου έχει κρίσιμη σημασία για την πολιτική λειτουργία του εκλογικού συστήματος. Γιατί είναι προφανές πως αν η μοναδική ψήφος που μετράει είναι αυτή στις μονοεδρικές περιφέρειες, τότε το σύστημα θα αποκτήσει μια έντονα πλειοψηφική ροπή. Αντίθετα, αν η δεύτερη (δηλαδή η κομματική)

ψήφος είναι αυτή που προσδιορίζει τη σύνθεση της Βουλής – όπως ισχύει στη Γερμανία – τότε ενισχύεται η αντιπολιτική λειτουργία του συστήματος. Υπάρχει τέλος και μια τρίτη εκδοχή, με τις δυο ψήφους να αντιμετωπίζονται ως ανεξάρτητες και η καθεμία να αφορά τις συγκεκριμένες έδρες στις οποίες αναφέρεται (μονοεδρικές ή περιφερειακές). Όμως και αυτή η εκδοχή ευνοεί την πλειοψηφική ροπή του συστήματος.

Η χάραξη των μονοεδρικών περιφερειών

Το δυσκολότερο πάντως, από τεχνική άποψη, εγχείρημα αφορά τη χάραξη των μονοεδρικών περιφερειών – δηλαδή έναν γενικευμένο νέο Καποδίστρια, ο οποίος πρέπει να υπακούει σε εξαιρετικά αυστηρές προδιαγραφές.

Το δυσκολότερο εγχείρημα αφορά τη χάραξη των μονοεδρικών περιφερειών, δηλαδή έναν γενικευμένο νέο Καποδίστρια, ο οποίος πρέπει να υπακούει σε εξαιρετικά αυστηρές προδιαγραφές

Οι περιφέρειες που θα σχηματιστούν θα πρέπει κατ' αρχάς να τηρούν ένα κριτήριο σχετικής αριθμητικής ισότητας, να μην αποκλίνουν δηλαδή πολύ από τον εθνικό μέσο όρο, ο οποίος, στην περίπτωση των 200 μονοεδρικών, είναι περίπου 51.000 δημότες. Σαφώς κάτω από αυτό το όριο βρίσκονται σήμερα οι μονοεδρικές περιφέρειες της Λευκάδας (26.941) και της Ευρυτανίας (32.592), οι οποίες θα μπορούσαν πάντως να διατηρηθούν για ιστορικούς λόγους. Αντίθετα ο χω-

ρισμός των μεγάλων δήμων, αυτών δηλαδή που διαθέτουν πάνω από 70.000 δημότες, σε μονοεδρικές περιφέρειες, προϋποθέτει τη ριζική ανασύσταση των δημοτολογίων. Γιατί ο σημερινός επιμερισμός των ψηφοφόρων στα εκλογικά διαμερίσματα, π.χ. του Δήμου Αθηναίων, δεν υπακούει σε καμιά απολύτως λογική.

Οι μονοεδρικές περιφέρειες που θα διαμορφωθούν θα πρέπει επιπλέον να σεβονται τη γεωγραφική συνέχεια και να μην παραβιάζουν τα υπάρχοντα διοικητικά σύνορα, παρά μόνον σε οριακές περιπτώσεις αυστηρά τεκμηριωμένες. Πρόκειται επομένως για ένα εξαιρετικά ευαίσθητο εγχείρημα που απαιτεί διακομματική συναίνεση και τακτές, ανά δεκαετία, επαναξιολογήσεις κατά πρόταση από ανεξάρτητη αρχή.